

OIKOYMENH
Henerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

PLATÓN
Euthyfrón

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUČI
Informační středisko CMIF
Informační centrum
771 11 000

IC MF31
23.3.2002

Translation, Preface, Notes © František Novotný
OIKOYMENH, 2000
ISBN 80-85241-37-4
ISBN 80-86005-99-2, čtvrté vydání

Úvod

Mezi náměty Sokratových hovorů o lidských věcech náležely otázky, co je zbožné a co hříšné, co je krásné a co ošklivé, co spravedlivé a co nespravedlivé, co je uměteno, co je statečnost, co je zbabělost. V přímé souvislosti s těmi hovorů zabýval se týmiž problémy i Plátón a napsal v rané době své spisovatelské činnosti několik dialogů, v nichž se za vedení jeho Sokrata hledá vyměti jisté ctnosti. Tak má dialog *Lachés* přednětem pojem statečnosti, dialog *Charmidés* pojem umětenosti a v dialogu *Euthyfrón* se jedná o zbožnosti.

Zbožnosti u řeckého myslitele není osobní ctnové nastojení lidské mysli projevuující se v poměru člověka k božstvu, nýbrž je to chování člověka ve společnosti, v rodině a v obci, vyplývající z jeho uznávání božského práva a řádu. Je to jen zvláštní druh spravedlnosti a spolu se spravedlností náleží k pojmu občanský dobrého člověka, ne k pojmu člověka náboženského. Pojem zbožnosti je pojem etický, právě tak jako pojem statečnosti, umětenosti a spravedlnosti, a hledání jeho významu je logická práce konaná v oblasti etiky.

Ale v dialogu *Euthyfrón* nejde Plátónovi jen o logiku a etiku, jde tu také, a snad nejvíce, o člověka – o Sokrata. O zbožnosti tu rozmlouvá Plátónův učitel, který byl ve skutečnosti před jistou dobou pohnán na soud, odsouzen a usmrcen pro bezbožnost. A rozmlouvá o zbožnosti s mužem, který se již pro své povolání cítí blízkým božskému právu, a který si proto osobuje odborné vědění o tom, co je a co není zbožné: je to věštec Euthyfrón, osoba za doby Sokratovy v Athénách asi dosti známá a připomínaná ještě v Plátónově dialogu *Krýlos*. Není bez významu ani čas a místo, do kterého Plátón klade hovor Sokratův s Euthyfronem. Oba muži se setkají blíže úřadovny archonta krále, u něhož se podávaly žaloby pro rušení náboženství. Sokratés je přiveden na tato místa žalobou, kterou na něj podal Melétos, že zavádí nové bohy a kazí mládež; Euthyfrón naopak žaluje, a to svého vlastního otce, pro zločin proti zbožnosti, kterého se dopustil tím, že zavinil smrt člověka. Jistota úsudku ve věcech božského práva, kterou takto Euthyfrón projevuje, dává Sokratovi podnět, aby se hleděl u tohoto odborníka poučit o pravé podstatě

zbožnosti; doufá, že bude moci užít získaného poučení ke světnu hájení proti Melétovi.

Ale hned prvním pokusem o výměr zbožnosti prozrazuje Euthyfrón, že nemá ani oprávněnou znalosti věci, o kterou jde, ani neumí tvořit logicky správný výměr. Sókratés mu ukáže jeho logickou chybu a Euthyfrón podá nový výměr: „Co je bohům milé, je zbožné, co však jim není milé, je hříšné“, jejíž po námitkách Sókratových učiní přesnější slovy „všem bohům“. A tu Sókratés vyvrátí i tento výměr myšlenkou, jejíž skutečný obsah nesmírně převyšuje běžné mínění všeho antropomorfního náboženství: bohové milují zbožné proto, že je od bohů milováno. Po tomto Euthyfrónově nezdaru se Sókratés stává z poučovaného poučujícím. Jeho návodem dospěje Euthyfrón tak daleko, že vymezuje zbožnost jako tu část spravedlnosti, která se týká služby bohům, ale nepodává se mu nalézti lepší určení té služby, nežli je modlení a obětování. Sókratova kritika ukáže nemožnost i tohoto výměru, když jej domyslí a vysloví tak, že zbožnost je vědění o tom, zač máme bohy prositi a co jim máme dávat. Zbožnost by tedy byla jakési obchodování s bohy, při němž lidé dávají bohům to, co je bohům milé; tímto závěrem se Euthyfrón vrátil ke své dřívější, již vyvrácené definici, a Sókratés lituje, že nenabyl od něho poučení, jehož by mohl použít proti Melétovi.

Snad v zádném dialogu Platónově není porážka domnělého vědění, kterou způsobuje Sókratova kritická ironie, tak rozhodná jako v tomto dialogu o zbožnosti. Ale cííme, že tento ostrý protiklad obou rozmlouvajících osob je výrazem ještě něčeho jiného než umělecké spisovatelovy techniky. Je tu usvědčen z nevědění o zbožném a hříšném ten, který se svým domnělým věděním o této věci povyšoval jako odborník nad ostatní lidi; a je usvědčen od toho, který byl od lidí — na žalobu jeho mluvčího Meléta — pro domnělé mšnění zbožnosti odsouzen k smrti. Důkaz o ubohosti odbornictví je zároveň důkazem o větší ubohosti soudu lidu, který Euthyfróny ctí, a Sókratya usmrcuje.

Objektivní zbožnost, jak ji chápe myšlení Platónova Sókrata, je absolutní, nezávislá idea, jejíž měřítkem nejsou ani lidé ani bohoové. Mytologické představy o bozích nejsou této zbožnosti oporou, nýbrž spíše překážkou jejího poznání. Nenáleží k ní ani běžné úkony kultu, obětí a modlitby. Nenáleží k ní vlastně ani lidová víra

v bohy, ale je připuštěna bez filosofické kritiky do jejího poučtí, aby byla zbožnost rozlišena od spravedlnosti. Ovšem cíl zbožnosti je mimo osobní zájmy bohů a sami bohoové, přijímající lidské služby, jsou ve službách něčeho, co je nad nimi. Euthyfrón nedovede správně odpovědět, co je účelem těch lidských služeb, a Sókratés mu to neřká. Ale můžeme tušiti, že již v tomto raném spise měl Platón ve vědomí nejvyšší pomysl svého filosofování, ideu dobra. Uskutečňování dobra je účelem zbožného jednání založeného na oprávněném vědění o podstatě zbožnosti. Jisté však je logická práce hledající výměr zbožnosti prozřátna poznáním, že zkoumanému pojmu odpovídá realita nezávislá na činnosti lidského rozumu.

Umělecká stavba dialogu *Euthyfrón* při vši své jednoduchosti působí mohutným dojmem, neboť se účinně odráží od svého pozadí, osudné řířadovny archonta krále. Je v něm užito všech prostředků, kterými Platón umí vzbuzovat iluzi skutečné rozmluvy, a nerovnost dialogického zápasu je uměle mírněna tím, že se hledaný výměr nenalézá.

*

Dialog *Euthyfrón* přeložil do češtiny poprvé Jan Nep. Fr. Desolda; jeho překlad byl vydán v *Bibliotéce klassické řeckých a římských* r. 1871, 2. vyd. péčí Fr. Groha r. 1894.

Překládal jsem z řeckého textu ve vydání J. Burneta (*Platonis opera*, sv. I, Oxonii 1905²); odchylky od Burnetova vydání jsou vyznačeny v Poznámkách. Dobrou pomoc mi poskytl také poznámky, kterými vysvětluje tento dialog ve svém vydání F. Groh (1925²).

F. N.

Euthyfrón, Sókratés

Euthyfrón. Co se stalo, Sókratate, že jsi opustil své schůzky v Lykeiu¹ a prodlévaš nyní zde, u královské stoly²? Vždyť přece snad nemáš i ty nějaké řízení u krále tak jako já?

Sókr. Jistě tomu Athéňané neříkají, Euthyfróne, řízení, nýbrž žaloba.

Euth. Co pravíš? Jak se podobá, někdo podal žalobu na tebe; neboť to si o tobě nebudu myslet, že ty na druhého.

Sókr. To také ne!

Euth. Tedy jiný na tebe?

Sókr. Ovšemže.

Euth. Kdo je to?

Sókr. Ani sám dobře neznám, Euthyfróne, toho muže; zdá se, že to je nějaký mladý člověk a neznámý; říkají mu, jak se domnívám, Melétos. Je z dému Pithu,³ jestliže ti je povědomý nějaký Melétos z Pithu, takový dlouhovlasý, s ne příliš obrostlou bradou a se zahnutým nosem.

Euth. Není mi povědomý, Sókratate; ale jakoupak žalobu na tebe podal?

Sókr. Jakou? Ne obyčejnou, zdá se mi; vždyť to není nic malého; že mladý muž má porozumění pro tak velikou věc. On totiž, jak tvrdí, ví, jakým způsobem jsou mladí lidé kažení a kdo jsou jejich kazitelé. A skoro se zdá, že to je nějaký moudrý člověk; a spaťív mou nevědomost, s níž kazím jeho vrstevníky, jde k obci na mne žalovat jakoby k matce. A v tom vidím, že on jediný správně začíná veřejnou činnost; neboť to je správný začátek, postarati se nejprve o mladé lidi, aby byli co nejlepší, právě tak jako se dobýý rolník přirozeně postará nejprve o mladé sazenice a potom i o ostatní. A tak tedy i Me-

c

d

3 létos asi nejprve chce očistit obec od nás, kteří, jak tvrdí, kazíme mladý dorost; potom se patrně postará o starší lidi a tím způsobí obci přemnoho nejvyšších dobrodínů, jak aspoň lze čekat u toho, který počal z takového začátku.

Euth. Přál bych si to, Sókratate, ale obávám se, aby se nestal pravý opak. Neboť se mi zdá, že přímo od krbu začíná poškozovat obec,⁴ když se pokouší o bezpráví proti tobě. A řekni mi, co vlastně podle jeho tvrzení děláš, že tím kazíš mladé lidi?

Sókr. Podivné věci, můj milý, když to tak člověk poslouchá. Tvrdí totiž o mně, že jsem výrobcе bohů, a protože prý dělám nové bohy a v staré nevěřím, proto na mne, jak praví, podal žalobu.

Euth. Rozumím, Sókratate; to je proto, že ty říkáš, že se ti druhdy ozývá to daimonion.⁵ Tedy podal na tebe tuto žalobu v tom domnění, že zavádíš novoty v náboženství, a jde před soud s úmyslem tě nařknout, věda, že nařknuří tohoto druhu snadno působí na množství. Vždyť také, kdykoli já mluvím ve směnu něco o božských věcech, předpovídáje jim budoucnost, vysmívají se mi, jako bych bláznili; a přece jsem ve svých předpovědích neřekl nic, co by nebylo pravda; ale přesto všem našincům závidí. Ale nesmíme se o ně nic starat, nýbrž musíme jít rovně svou cestou.

Sókr. Milý Euthyfróne, ale stát se předněm posměchu snad nic neznamená. Athénanům totiž, jak se mi zdá, nezáleží příliš na někom, koho pokládají sice za zdatného v některém oboru, avšak ne za učitele toho umění; ale o komkoli se domnívají, že i jiné číní tak zdatnými, na toho se hněvají, ať už ze závisiti, jak ty soudíš, nebo pro něco jiného.

Euth. Co se týče tohoto, netoužím příliš zkusiti, jak asi o mně smýšlejí.

Sókr. Ano, o tobě se snad zdá, že jen zřídka k sobě pouštíš a že nechceš vyučovat své moudrosti; ale já se bojím, aby se

jim pro mou mlhovnost lidí nezdálo, že cokoliv v sobě mám, plným proudem každému povydám, a to nejenom bez peněžité odměny, nýbrž tak, že bych i rád doplácel, kdyby mne někdo chtěl poslouchat. Kdyby tedy hodlali, jak jsem právě teď řekl, se mně posmívat, jako dělají podle tvých slov tobě, nebylo by nic nepřijemného pobýti na soudě v samém žertu a smích; pakli si však budou počínat vážně, to už nikomu není jasné, jak to dopadne, leda vám věštcím.

Euth. Ale snad to nic nebude, Sókratate, a ty provedeš podle své vůle tu při, myslím pak, že i já svou.

Sókr. A jakoupak ty máš při, Euthyfróne? Jsi žalován, či sám žaluješ?

Euth. Žaluji.

Sókr. Koho?

Euth. Toho, koho žalovat se zase u mne zdá šílenstvím.

Sókr. Což stíháš někoho, kdo litá?

Euth. Ten má daleko do litání, když je už hezky starý.

Sókr. Kdo je to?

Euth. Můj otec.

Sókr. Tvůj, přičem?

Euth. Ovšemže ano.

Sókr. Jakou máš proti němu stížnost a co je předněm žaloby?

Euth. Zabít člověka, Sókratate.

Sókr. U Héraklea, obvyčejní lidé, Euthyfróne, jistě nevědí, kde je asi právo; neboť správně to prověšti nedovede, myslím, kdokoli nahodilý, nýbrž jen ten, kdo už hodně daleko pokročil v moudrosti.

Euth. Arciže daleko, bůh ví, Sókratate.

Sókr. Jest ten, který byl usmrčen od tvého otce, někdo z příbuzných? Nebo snad to je zřejmé: vždyť bys ho patrně kvůli cizímu člověku nestíhal pro zabiti.

Euth. To je směšné, Sókratate, že se domníváš, že na tom něco

- záleží, je-li usmrcený člověk cizí či přibuzný, a nemyslíš, že se má hledět jediné na to, zdali ten, kdo ho usmrtil, učinil tak právem, či ne; a jestliže právem, že se to má nechat být, pakli však proti právu, že je třeba to stíhat, i kdyby byl pachatel s tebou spojen společenstvím krhu a stolu. Vždyť vzniká stejná poskvrna, jestliže se s takovým člověkem sýkáš, věda o jeho činu, a neočisťš sebe i jeho soudním stíháním. Tedy ten usmrcený byl jeden z mých dělníků, a když jsme hospodařili na Naxu,⁶ sloužil tam u nás. Tu se jednou v opilosti rozzlobil na jednoho z našich sluhů a zabije ho. A tu ho otec sváže na nohou i na rukou, a vhodí ho do jakési jámy, pošle sem do Athén člověka zeptat se vykladače božského práva,⁷ co se má dělat. Zatím pak se o spoutaného nestaral a nechal ho bez péče mysle si, že to je vrah a že na tom nic nezáleží; i kdyby zemřel; a to se také stalo. On totiž od hladu, zimy a od pouť zemětel, dřive než přišel ten posel od vykladače. Proto tedy mi mají za zlé i otec i ostatní přibuzní, že kvůli tomu vrahovi stíhám otee pro zabítí, když přece ho ani nezabil, jak oni tvrdí, ani i kdyby ho vskutku byl zabil, není potřeba si dělat starosti kvůli takovému člověku, neboť tu o život přišel vrah; je prý totiž hříšně, aby syn stíhal otee pro vraždu. Špatně znají, Sókratate, jak soudí božské právo o tom, co je zbožné a co hříšné.

Sókr. Ty se tedy, u Dia, domníváš, Euthyfróne, že jsi tak důkladný znalec v otázkách božského práva a v oboru věcí zbožných a hříšných, že se po těchto událostech, jak je Iktis, dáváš do soudu s otcem a nebojíš se, aby ses snad zase právě ty přitom nedopouštěl něčeho hříšného?

- 5 *Euth.* To bych za nic nestál, Sókratate, a ničím by se Euthyfrón nelišil od obyčejných lidí, kdybych důkladně neznal všechny takovéto věci.

Sókr. To tedy jistě by bylo pro mne nelepší, podivuhodný Euthyfróne, abych se stal tvým žákem a vyzval Melétia k vyřizení právě těchto věcí ještě před projednáváním jeho žaloby.⁸

Řekl bych, že já jsem i v dřívějším čase kladl velikou váhu na znalost božského práva a nyní, když on o mně tvrdí, že se svou lehkovážností a svým novoláštstvím provníuji v božských věcech, stal jsem se dokonce tvým žákem. „A jestliže, Meléte, uznáváš,“ – tak bych řekl – „že Euthyfrón je znalý takovýchto věcí, měj za to, že také já o nich správně soudím, a nepoháněj mne před soud; pakli ne, podej žalobu dřive na něho, učitele, nežli na mne, že kazí starší lidi, mne a svého otee, mne svým vyučováním, onoho pak napomínáním a káráním.“ A jestliže mne neposlechne a neupustí od žaloby nebo neobžaluje místo mne tebe, měl bych patrně právě toto, co jsem mu říkal ve své výzvě, mluvit před soudem.

Euth. Ví bůh, Sókratate, kdyby se pokusil mě žalovat, to tedy bych myslím nalezl, kde má slabou stránku, a mnohem dřive by se v našem případě na soudě mluvilo o něm nežli o mně.

Sókr. A já, milý příteli, když tohle poznávám, toužím se stát tvým žákem, neboť vím, že ani tenhle Melétios a patrně ani nikdo jiný tebe, jak se zdá, ani nevidí, ale mne tak bystře a snadno prohlédl, že mě obžaloval z bezbožnosti. Nyní tedy mi probůh řekni, o čem jsi před chvílí tvrdil, že to jasně víš, co asi je podle tvého mínění zbožnost a bezbožnost, jak při zabítí, tak při ostatních věcech. Vždyť patrně je ve větším jednání zbožné samo se sebou totožné, kdežto hříšné je zase opakem zbožného v celém jeho rozsahu, ale samo se sebou je stejné, a všechno, cokoli má být hříšné, obsahuje, hledíc k hříšnosti, jakýsi jeden víd.⁹

Euth. To jistě, Sókratate.

Sókr. Řekni tedy, co je podle tvého mínění zbožné a co hříšné.

Euth. Nuže tedy říkám, že zbožné je právě to, co já nyní dělám, stíhati toho, kdo se provinil buď zločinem zabítí člověka nebo vykradením svatyně nebo kdo se dopustí některého jiného z takovýchto přečinů, ať to je otec nebo matka nebo kdokoli

- jiný, ale neshňati ho, že je hříšné. Neboť se podívej, Sókratče, jak vážný důkaz ti uvedu pro to, že to tak je s tou zásadou – řekl jsem to už také jiným, že je správné, jestliže se to tak děje – nenechávat toho, kdo porušuje zbožnost, ani kdyby to byl kdokoli. Vždyť lidé sami pokládají Dia za nejlepšího a nejspravedlivějšího z bohů, a přece o něm souhlasně vypravují, že spoutal svého otce, protože proti právu pohlcoval své děti, a onen že zase pro jiné takovéto věci svého otce vyklesl.¹⁰ Avšak mně mají za zlé, že stíhám svého provinilého otce, a takto sami sobě odporují v posuzování bohů a v posuzování mne.

- Sókr.* Snad je, Euthyfróne, tohle příčina, proč jsem žalován, že totiž s velkou nevolí přijímám, kdykoli někdo mluví o bozích takovéto věci? Proto tedy, jak se podobá, leckdo o mně řekne, že se provinil! Nyní ovšem, jestliže máš tohle mínění i ty, který jsi dobrým znalecm v oboru takovýchto věci, musím to, jak se podobá, i já připsat. Neboť co bych také řekl, když i sám uznávám, že o nich nic nevím? Ale řekni mi, při bohu přátelství,¹¹ ty doopravdy myslíš, že se tyto věci tak staly?

Euth. A ještě podivuhodnější nad tyto, Sókratče, věci, kterých obvyční lidé neznají.

- Sókr.* Cožpak ty myslíš, že je vskutku mezi bohy válka jedněch proti druhým i že jsou mezi nimi hrozná nepřítelství a boje a mnohé jiné takové věci, o jakých vypravují básníci? Také naši milí malíři nám jimi vyzdobili chrámy a zvláště i o Velkých Panathénajích,¹² se veze vzhůru na Akropoli říza plná takovýchto obrazů. Máme soudit, Euthyfróne, že jsou tyto věci pravdivé?

Euth. Nejenom tyto, Sókratče, nýbrž, jak jsem právě řekl, budu ti vypravovat, chceš-li, i mnoho jiných věcí týkajících se bohů, při jejichž poslouchání ty jistě užasneš.

Sókr. Nedivil bych se. Ale tohle mi budeš vypravovat až podruhé; nyní však se pokus mi jasněji povědět, nač jsem se tě

právě otázel. Vždyť jsi mne, příteli, prve dostatečně nepoučil, d když jsem se otázel, co je zbožnost, nýbrž řekl jsi mi, že právě toto je zbožné, co ty nyní děláš, sňhaje otce pro zabít.

Euth. A měl jsem pravdu, Sókratče.

Sókr. Snad. Avšak, Euthyfróne, jistě pokládáš i mnoho jiných věcí za zbožné.

Euth. Ano, však také jsou.

Sókr. Nuže, pamatuješ se, že jsem nechtěl od tebe tohle, abys mi vyložil jednu nebo dvě z mnoha zbožných věcí, nýbrž onen vid sám, kterým jsou všechny zbožné věci zbožné? Vždyť jsi tuším uznal, že jeden vid je příčinou, že věci hříšné jsou hříšné a zbožné zbožné; či se nepamatuješ?

Euth. Zajisté.

Sókr. Pouč mě tedy o tomto vidu samotném, co asi jest, abych mohl, hledě na něj a užívaje ho za vzor, nazývat zbožným, cokoli by bylo v tvém jednání nebo v jednání někomu jinému takové, jako je on, a hříšným, co by nebylo takové.

Euth. Nuže, jestliže si takto přeješ to slyšet, Sókratče, i takto ti to řeknu.

Sókr. Ovšemže si přeji.

Euth. Tedy to, co je bohům milé, je zbožné, a co jim není milé, hříšné.

Sókr. Překrásně. Euthyfróne; jakou odpověď jsem od tebe chtěl dostat, takovou jsi nyní dal. Arci zdali je správná, to ještě nevím, ale ty patrně mě ještě k tomu poučíš, že je pravda, co říkáš.

Euth. Ovšemže ano.

Sókr. Nuže tedy podívejme se, co tvrdíme. Bohumilá věc a bohumilý člověk je zbožný, ale bohu protivná věc a bohu protivný člověk je hříšný; dále pak zbožné není totéž jako hříšné, nýbrž pravý opak; není tomu tak?

Euth. Věru je tomu tak.

Sókr. A zdá se, že to bylo dobře řečeno?

b *Euth.* Myslím, Sókratate.

Sókr. Zdalipak nebylo řečeno i to, Euthyfróne, že boží povstávají proti sobě vespolek a že se sváří a že jest mezi nimi nepřátelství jedněch proti druhým?

Euth. Ano, bylo to řečeno.

Sókr. Kterých věcí se týká, můj milý, neshoda, jež způsobuje nepřátelství a hněvy? Uvažujme takto: kdybychom se neshodovali já a ty o počtu, co je více, zdalipak by nás neshoda o tom dělala nepřáteli a způsobovala by, že bychom se na sebe vespolek hněvali, či bychom přistoupili k počítání a brzy se v takové věci srovnali?

Euth. Ovšemže.

Sókr. Také kdybychom se neshodovali o tom, co je větší a co menší, zdalipak bychom nepřistoupili k měření a brzy neustali od rozepře?

Euth. Tak jest.

Sókr. A kdybychom přistoupili k vážení, rozsoudili bychom se, jak myslím, o tom, co je těžší a co lehčí.

Euth. Jak by ne?

Sókr. O čem bychom se to tedy neshodli a k jakému rozsouzení bychom nemohli přistoupiti, že bychom byli vespolek nepřáteli a na sebe se hněvali? Snad nemáš odpověď pohotově; nuže uvažuj při mé řeči, zdali to není to, co je spravedlivé a co nespravedlivé, krásné a ošklivé, dobré a zlé. Zdalipak to nebyvají tyto věci, pro které se druhdy stáváme vespolek nepřáteli, já i ty i všichni ostatní lidé, protože se o nich neshodneme a nemůžeme přistoupit k dostatečnému jejich rozhodnutí?

Euth. Ano, jest to ta neshoda, Sókratate, a o těchto věcech.

Sókr. A co bohové, Euthyfróne? Jestliže se v něčem neshodují, nejsou snad příčinou jejich neshody tytéž věci?

Euth. Zcela nutně.

e *Sókr.* Můj hodný Euthyfróne, tedy podle tvé řeči i z bohů pokládají jedni to, druhí něco jiného za spravedlivé i za krásné

i za škodlivé i za dobré i za zlé; vždyť by patrně nebyli vespolek v rozepři, kdyby nebyla mezi nimi neshoda o těch věcech; že ano?

Euth. Mluvíš správně.

Sókr. Tu jistě které věci kteří pokládají za krásné a dobré a spravedlivé, ty také milují, kdežto věci proti těmto opačně nenávidí?

Euth. Ovšem.

Sókr. A věci, které jedni pokládají za spravedlivé, a druhí za nespravedlivé, jsou podle tvých slov právě ty, o kterých se různí a pro které jsou mezi sebou v rozbroji a vespolek válčí; není tomu tak?

Euth. Tak jest.

Sókr. Tedy, jak se podobá, tytéž věci jsou od bohů nenáviděny i milovány a tytéž věci by byly bohu protivné i bohumilé.

Euth. Podobá se.

Sókr. Tedy také tytéž věci, Euthyfróne, by byly zbožné a hříšné, podle tohoto soudu.

Euth. Skoro se zdá.

Sókr. Tedy jsi neodpověděl, ty podivuhodný muži, nač jsem se tázal. Vždyť jsem se neptal na to, co je zároveň zbožné i hříšné; cokoli je bohumilé, je také bohu protivné, jak se podobá. Takže, Euthyfróne, pokud jde o to, co ty nyní děláš, když stiháš svého otce, nebylo by divu, kdyby toto tvé jednání bylo milé Diuvi, ale Kronovi a Úranovi protivné, a Héfaistovi milé, ale Héře protivné, a stejně tak i jiným bohům, jestliže se mezi nimi jeden s druhým o tom neshoduje.

Euth. Ale myslím, Sókratate, že o tomhle není žádny z bohů s druhým v neshodě, že ten, kdo by někoho nespravedlivě zabíjí, má být potrestán.

Sókr. A co lidé, Euthyfróne? Už jsi slyšel někoho se ptát o to, že by neměl být trestán, kdo nespravedlivě zabíjí nebo dělá nespravedlivé cokoli jiného?

Euth. Ba věru lidé se nepřestávají o tohle přít, i jinde a zvláště na soudech; neboť ačkoli jsou vinni všemi možnými přechyn, všechno dělají a mluví, jen aby unikli trestu.

Sókr. Což také uznávají, Euthyfróne, že jsou vinni, a přes toto uznání přece tvrdí, že nemají být trestáni?

Euth. To ne.

Sókr. Tedy není pravda, že všechno dělají a mluví; neboť to se myslím neodvažují říkat ani se o to přít, že by neměli být potrestáni, jestliže jsou vinni, nýbrž myslím tvrdí, že nejsou vinni; že ano?

Euth. Máš pravdu.

Sókr. Tedy se nepřou o to, že by vinník neměl být trestán, nýbrž snad se přou o to, kdo se proviní a kterým jednáním a kdy.

Euth. Máš pravdu.

Sókr. Nuže právě to se děje nepochybně i s bohy, ač jestliže jsou v rozporu o věcech spravedlivých a nespravedlivých, jak plyne z svého výměru; jedni tvrdí, že jeden druhému křivdí, kdežto druzí to popírají, není-li pravda? Neboť onu věc, ty podivuhodný muži, se přece neodvažuje tvrdit žádný bůh ani žádný člověk, že by ten, kdo činí bezpráví, neměl být trestán.

Euth. Ano, to máš pravdu, Sókrate, aspoň v hlavní věci.

Sókr. Ale strany, které se přou, přou se, Euthyfróne, jak myslím o jednotlivou provedenou věc, i lidé i bozi, ač jestliže se bozi přou; neshodují se o některém činu a jedni tvrdí, že byl vykonán spravedlivě, a druzí, že nespravedlivě; není tomu tak?

Euth. Ovšemže.

Sókr. Nuže tedy, milý Euthyfróne, pouč i mne, abych se stal moudřejším, jaký máš pro to důkaz, že všichni bozi soudí, že byl nespravedlivě usmrčen onen dělník, který zabije člověka, je spoután od pána zabitého člověka a následkem vazby zahyne dřívě, než se ten, kdo ho dal do vazby, o něm od vykladačů doví, co se má dělat. Jaký máš pro to důkaz, že je správně, aby

kvůli takovému člověku stíhal a poháněl pro zabít syn otce?

Nuže pokus se mi o těchto věcech dokázat něco jasného, že nade vši pochybnost všichni bozi pokládají toto jednání za správné; a jestliže mi to náležitě dokážeš, nikdy tě nepřestanu velebit pro tvou moudrost.

Euth. Ale to asi není malá práce, Sókrate, i když bych ti to dovedl velmi jasně dokázat.

Sókr. Rozumím; zdám se ti méně chápavým, než jsou tvoji soudci, protože oněm patrně dokážeš, že to je nespravedlivé a že všem bohům jsou takové činy protivné.

Euth. Zcela jasně, Sókrate, jen když budou mou řeč poslouchat.

Sókr. Však budou poslouchat, bude-li se jim zdát, že mluvíš dobře. Ale tohle mě napadlo při tvé řeči a teď o tom u sebe uvažuji: „I když by mi nakrásně Euthyfrón ukázal, že všichni bozi pokládají takovouto smrt za nespravedlivou, oč více jsem tím já od Euthyfróna poučen, co je zbožné a hříšné? Neboť tento čin je snad, jak se podobá, bohům protivný. Ale vždyť se právě objevilo, že tím není vymezen pojem zbožného a hříšného; neboť se objevilo, že co je bohům protivné, je také bohům milé.“ Proto tě z projednávání tohoto případu propouštím, Euthyfróne; chceš-li, ať její všichni bozi pokládají za nespravedlivý a všem ať je protivný. Avšak zdali pak tato nyníjší oprava našeho výměru — že totiž hříšné je, cokoliv nenávidí všichni bozi, a cokoliv milují, zbožné; co však jedni milují a druzí nenávidí, buď není ani to ani ono, nebo je obojí — zdalekpak chceš, aby toto byl nyní náš výměr o zbožném a hříšném?

Euth. Ano, co tomu překáží, Sókrate?

Sókr. Mně nic, Euthyfróne, ale ty hled na svůj úkol, zdali mě vycházejí od tohoto předpokladu nejsnáze poučíš o tom, co jsi slibil.

Euth. Já bych tedy tvrdil, že zbožné je to, cokoliv všichni bozi milují, a opak, cokoliv všichni bozi nenávidí, hříšné.

Sókr. Nuže nemějí bychom snad, Euthyfróne, zkoumat zase tuto větu, zdali je dobrá? Či ji máme nechat a máme jen tak přijímat tvrzení svá vlastní i ostatních, a sotvaže někdo o něčem řekne, že tomu tak jest, připouštět, že tomu je opravdu tak? Či je potřeba zkoumat, jaká je hodnota jeho řeči?

Euth. Je potřeba zkoumat; já ovšem myslím, že tato věta je nyní dobrá.

10 *Sókr.* Brzy to, dobrý muži, zvímé lépe. Uvaž toliž tuhle věc: zdalipak je zbožné proto mlováno od bohů, že je zbožné, či proto je zbožné, že je mlováno?

Euth. Nevím, co myslíš, Sókrate.

Sókr. Nuže já se pokusím povědět ti to jasněji. Užíváme výrazů nesené a nesoucí, vedené a vedoucí, viděné a vidoucí; a chápeš, že ve všech takovýchto případech se jeden výraz od druhého liší a čím se liší?

Euth. Já myslím, že chápu.

Sókr. Zdalipak nemá jistý význam i slovo „mlované“ a rozdílný od toho význam slovo „mlující“?

Euth. Jakpak by ne!

b *Sókr.* Řekni mi tedy, zdali je nesené proto nesené, že se nese,¹³ či pro něco jiného?

Euth. Pro nic jiného, nýbrž pro toto.

Sókr. A tedy i vedené, protože se vede, a viděné, protože se vidí?

Euth. Ovšemže.

c *Sókr.* Nevídá se tedy proto, že jest viděné, nýbrž naopak, protože se vidí, proto je viděné; ani se nevede proto, že jest vedené, nýbrž protože se vede, proto je vedené; ani se nese, protože je nesené, nýbrž je nesené, protože se nese. Zdalipak ti je docela jasno, Euthyfróne, co chci říci? Chci říci to, že jestliže se něco děje nebo jestliže něco trpí, neděje se proto, že to je dění, nýbrž proto je to dění, že se děje; ani netrpí proto, že to je trpný stav, nýbrž proto je to trpný stav, že trpí. Či to tak neuznáváš?

Euth. Zajisté.

Sókr. Nuže, není-li pak i mlované buď nějaké dění nebo nějaký trpný stav, něčím způsobovaný?

Euth. Ovšemže.

Sókr. A tedy se to má i s tímto případem právě tak jako s předěšlymi: něco není mlováno od těch, od kterých je mlováno proto, že jest mlované, nýbrž proto je mlované, že je mlováno.

Euth. Nutně.

Sókr. Co tedy soudíme o zbožném, Euthyfróne? Zdalipak není mlováno ode všech bohů, jak praví tvůj výměč?

Euth. Ano.

Sókr. Zdalipak proto, že je zbožné, či pro něco jiného?

Euth. Ne, nýbrž pro toto.

Sókr. Tedy je proto mlováno, že je zbožné, a není proto zbožné, že je mlováno?

Euth. Podobá se.

Sókr. Avšak bohumilé je proto mlované a bohumilé, že je mlováno od bohů.

Euth. Ano, jak by ne?

Sókr. Není tedy bohumilé zbožné, Euthyfróne, ani zbožné bohumilé, jak ty tvrdíš, nýbrž jedno je od druhého rozdílné.

Euth. Jak to, Sókrate?

Sókr. Protože, jak souhlasně uznáváme, zbožné je mlováno proto, že je zbožné, a není proto zbožné, že je mlováno, že ano?

Euth. Ano.

Sókr. Ale co se týče bohumilého, protože je mlováno od bohů, právě tímto mlováním je bohumilé, a není mlováno proto, že je bohumilé.

Euth. Máš pravdu.

Sókr. Avšak kdyby bylo, milý Euthyfróne, bohumilé a zbožné totéž, tu kdyby zbožné bylo mlováno proto, že je

- 11 zbožné, také bohunníé by bylo milováno proto, že je bohunníé se podobá, kromě svých i cizí. A ovšem nejhezčí z toho umění a kdyby bohunníé bylo proto bohunníé, že je milováno o je mi to, že jsem umělcem proti své vůli; vždyť bych chtěl, aby bohu, bylo by také zbožné proto, že je milováno; avšak mistr mi mě řeči trvaly v klidu a nehnuté byly usazeny, a raději bych toho vidíš, že se to má s těmi dvěma pojmy naopak, jako by to chtěl, než aby se mi k tomu Daidalovu umění dostalo bo- byly mezi sebou docela rozdílné. Neboť jedno má protu hasiví Tanalova. A o tom dosti; protože však se mi zdá, že ty vlastnost milování, že jest milováno, kdežto druhé je protu jsi pohodlný, sám budu spolu s tebou usilovat, abys mě poučil milováno, že má vlastnost milování. A skoro se zdá, Euthyfró o zbožném. Jen ať hned napřed neochabneš! Hleď, nezdá-li se ne, že jsa tázán, co je zbožné, nechceš mi objasnit jedn ti nutným, že všechno zbožné je spravedlivé.
- jsoucnost, nýbrž uvádíš o něm jakýsi trpný stav, v kterém jest toto zbožné, totiž že je milováno ode všech bohů; avšak co je Euth. Zajisté.
- b to, co je milováno, to jsi ještě neřekl. Je-li ti tedy milo, neskrvej to přede mnou, nýbrž znova řekni od začátku, co asi je všechno zbožné, nýbrž něco z něho je zbožné a něco je jiné?
- c Socr. Nestacím sledovat, Sókrat, ty myšlenky.
- d Euth. Ale já nevím, Sókrat, jak bych ti řekl, co mám nmysli; neboť každá naše myšlenka, kterou pronášíme, nář jaksi chodí kolem dokola a nechce trvat na tom místě, kam jpostavíme.
- e Socr. Tvé výroky, Euthyfróne, jsou, jak se podobá, z dlm našeho předka Daidala.¹⁴ A kdybych je pronášel a tvrdil já snad bys mě škádlil, že patrně i mně pro příbuznost s oním umělcem mé slovní výtvořy utřkají a nechťjí trvat na místě kam by je kdo položil; takto však to jsou přece tvá tvrzení. Tedy je na místě nějaké jiné škádlení; neboť tobě nechťjí trvat jak se zdá i tobě samému.

- Euth. Mné však se zdá, Sókrat, že asi řeči vůbec zasluhuj téhož škádlení; neboť co se týče tohoto obcházení a že nechťjí trvati na téměř místě, to nevkládám do nich já, nýbrž ty jsi, zdá se mi, ten Daidalos, neboť pokud záleží na mně, ani by se to nehnuło.
- Socr. To bych tedy byl, přiel, větší umělec než onen muž neboť on činil pohyblivými jen své vlastní výtvoř, já však, jak

- se podobá, kromě svých i cizí. A ovšem nejhezčí z toho umění je mi to, že jsem umělcem proti své vůli; vždyť bych chtěl, aby mi mě řeči trvaly v klidu a nehnuté byly usazeny, a raději bych to chtěl, než aby se mi k tomu Daidalovu umění dostalo bo- hasiví Tanalova. A o tom dosti; protože však se mi zdá, že ty jsi pohodlný, sám budu spolu s tebou usilovat, abys mě poučil o zbožném. Jen ať hned napřed neochabneš! Hleď, nezdá-li se ti nutným, že všechno zbožné je spravedlivé.
- Euth. Zajisté.
- Socr. Zdalipak je tedy i všechno spravedlivé zbožné? Či je tomu tak, že všechno zbožné je spravedlivé, ale spravedlivé není všechno zbožné, nýbrž něco z něho je zbožné a něco je jiné?
- Euth. Nestacím sledovat, Sókrat, ty myšlenky.
- Socr. A přece jsi mladší než já právě o tolik, oč jsi moudřejší; ale, jak jsem řekl, od bohatství své moudrosti jsi pohodlný. Nuže, můj drahy, napínej své síly; vždyť ani není těžké pochopiti, co říkám. Říkám totiž opak toho, co pravil básník, skladatel veršů:
- Dia, jenž strjicem je toho a od něhož všechno zde vzniklo, káraní nechce, vždyť tam, kde je bázeti, tam také stud je.¹⁵
- Já se tedy neshoduji s tím básníkem. Mám ti říci v čem?
- Euth. Ovšemže.
- Socr. Nezdá se mi, že „tam, kde je bázeti, tam také stud je“. Neboť podle mého zdání mnozí lidé, kteří se bojí nemoci, chudoby a mnohých jiných takových věcí, mají sice bázeti, ale nic se nestydí těch věcí, kterých se bojí; nezdá se tak i tobě?
- Euth. Ovšemže.
- Socr. Ale myslím, že kde je stud, tam je i bázeti; neboť kdokoli má stud a ostých před nějakým činem, jistě má zároveň strach a bázeti před zlou pověstí.
- Euth. To věru má.
- Socr. Nemí tedy správné říkati „vždyť tam, kde je bázeti, tam

také stud je“, nýbrž kde je stud, tam je i bázeň. A jistě není pravda, že je všude stud, kde je bázeň, neboť bázeň má myslím, širší rozsah než stud. Stud je totiž část bázně, právě tak jako liché je druh čísla, takže není pravda, že kdekoli je číslo, tam je i liché, nýbrž kde je liché, tam je i číslo. Nyne snad chápeš?

Euth. Ovšemže.

- d *Sókr.* Nuže takovou věc jsem myslili i tam při oné otázce: zda lupak kde je spravdivivé, tam je i zbožné? Či kde je zbožné, tam je i spravdivivé, ale kde je spravdivivé, není všude zbožné? Je totiž zbožné část spravdivivého? Tak máme soudit, či se ti zdá jinak?

Euth. Ne, nýbrž takto. Je totiž vidět, že mluvíš správně.

Sókr. Viz tedy další věc. Jestliže je totiž zbožné část spravdivivého, tu musíme, jak se podobá, nalézt, jaká asi část spravdivivého je zbožné. Tak kdybys ses mne pal na něco z těchto věcí, například jaký druh čísla je sudé a co je sudé číslo, řekl bych, že to je takové, které není nerovné, nýbrž rovnoramenné,¹⁶ či se ti nezdá?

Euth. Zjistěte.

- e *Sókr.* Pokus se tedy i ty mne takto poučiti, jaká část spravdivivého je zbožné, abych i Melétovi řekl, ať mně už nekřivdí a nežaluje mne pro bezbožnost, protože jsem již od tebe dostatečně poučen o věcech zbožných i o těch, které nejsou takové.

Euth. Nuže, tedy mně se zdá, Sókrate, že zbožné je ta část spravdivivého, která se týká péče věnované bohům, kdežto část týkající se péče o lidi je zbyvatelí část spravdivivosti.

- 13 *Sókr.* Dobře pravíš, Euthyfrone, jak se mi zdá, ale chybí mi ještě jakási malíčkost; nerozumím totiž ještě, o jaké to mluvíš péči. Neboť patrně nemyslíš takovou péči o bohů, jako jsou způsobu péče též o ostatní věci – totiž tak o tom patrně mluvím –, jako například o koně, jak známo, neumí pečovat každý, nýbrž koňář, že ano?

Euth. Ovšemže.

Sókr. Neboť patrně koňářství je pečování o koně.

Euth. Ano.

Sókr. Ani o psy neumí pečovat každý, nýbrž psář.

Euth. Tak jest.

Sókr. Psářství je totiž patrně pečování o psy.

Euth. Ano.

Sókr. A skotařství pečování o skot.

Euth. Ovšemže.

- b *Sókr.* A zbožnost je tedy pečování o bohů, Euthyfrone? Tak soudíš?

Euth. Zjistěte.

Sókr. Nuže, zdalipak nemá všechno pečování tenýž účinek? Jako například toto: je k nějakému dobru a prospěchu toho, co je předněm péče, jako přece vidíš, že koně, když o ně pečuje koňářské umění, mají z toho prospěch a stávají se lepšími; či se ti nezdá?

Euth. Zjistěte.

Sókr. Také psi, když o ně pečuje umění psářské, a skot, když o něj pečuje umění skotařské, a tak i všechno ostatní; či se o něj pečuje umění skotařské, a tak i všechno ostatní; či se domníváš, že je pečování ke škodě toho, co se pěstuje?

Euth. Při Diiovi, to jistě ne.

Sókr. Ale ku prospěchu?

Euth. Jak by ne!

Sókr. Zdalipak tedy i zbožnost, když to je pečování o bohů, je prospěchem bohů a činí bohů lepšími? A ty bys to připustil, že kdykoli konáš něco zbožného, děláš některého z bohů lepším?

Euth. Při Diiovi, to jistě ne.

Sókr. Ani já se nedomnívám, Euthyfrone, že bys to myslil – toho jsem dalek –, nýbrž právě proto jsem se také otázal, jaké asi myslíš pečování o bohů, maje za to, že takovéto nemyslíš.

Euth. A to správně, Sókrate; neboť takovéto nemyslím.

Sókr. Dobrá; ale jaké pečování o bohý by pak bytjímajj. Avšak jednoduše ti pravím toto, že dovede-li někdo zbožnost?

Euth. To, Sókratete, kterým otroci pečujj o své pány.

Sókr. Rozumím; byla by to jakási služba bohům.

Euth. Ovšemže ano.

Sókr. Nuže mohl bys říci, které je to dílo, k jehož provedení slouží služba lékařům? Nemyslíš, že k dosažení zdraví?

Euth. Zajiště.

e *Sókr.* A co služba loďařům? Které je to dílo, k jehož provedení slouží?

Euth. Je patrné, Sókratete, že k vystavení lodi.

Sókr. A služba stavitelům patrné k vystavení domu?

Euth. Ano.

Sókr. Řekni tedy, výborný muži: a které je asi to dílo, k jehož provedení slouží služba bohům? Je totiž patrné, že ty to víš, když tvrdíš, že božské věci znaš nejokonečněji ze všech lidí.

Euth. A mám pravdu, Sókratete.

Sókr. Řekni tedy probůh, které je to překrásné dílo, které provádějí boží, užívající našich služeb?

Euth. Je to mnoho krásných věcí, Sókratete.

14 *Sókr.* Ovšem, takové dělají i vojevůdci, přitelj; ale přece bys snadno pověděl jejich hlavní výkon, že provádějí vítězství ve válce; či ne?

Euth. Jak by ne!

Sókr. Mnoho krásných věcí provádějí, myslím, i rolníci; ale přece hlavní předmět jejich činnosti je dobývání výživy ze země.

Euth. Ovšemže.

Sókr. Nuže, kterýpak je hlavní výkon z těch mnoha krásných věcí, které provádějí boží?

Euth. Již před malou chvílí jsem ti řekl, Sókratete, že vyžaduje b velmi mnoho práce přesně pochopitj všechny tyto věci, jak se

mluvitj a dělají věci bohům libé, když se modlí a přináší oběti, tyto úkony jsou zbožné a takové úkony udržují jak soukromé domy, tak společenství obce; avšak věci opakné proti libým jsou hříšné a ty všechno vyvracejí a ničí.

Sókr. Věru mnohem stručněji bys mi byl pověděl, Euthyfróne, kdybys chtěl, hlavní výkon z těch, na které jsem se tázal; ale nundejal jsi to, neboť nejsi ochoten mě poučitj – to je vidět. Vzdávj hyní, když jsi byl u samé věci, tu ses obrátilj,¹⁷ kdybys ji byl v odpovědji vyjádřil, byl bych již od tebe dostatečně poučen o zbožnosti. Avšak mluvitjci musí provázet mluvaného,¹⁸ kankoli by ho onen vedl; proto, co to zase pokládáš za zbožné a za zbožnost? Patrné nějakou znalost obětování a modlitieb?

Euth. Zajiště.

Sókr. Obětovatj je dávatj bohům, a modlitj se je prositj bohý, pravda?

Euth. Ba věru, Sókratete.

Sókr. Z této věty by tedy vycházelo, že zbožnost je znalost d prošenj a dávanj bohům.

Euth. Velmi hezký jsi pochopil, Sókratete, co jsem řekl.

Sókr. Vzdávj jsem, můj milý, žádostiv tvé moudrosti a mám k ní obřáccenu svou mysl, takže nepadne na zem, cokoli řekneš. Ale řekni mi, co je tato služba bohům; pravíš, že prositj je a dávatj jim?

Euth. Zajiště.

Sókr. Zdalipak by tedy nebylo správným prošením prositj je za ty věci, kterých od nich potřebujeme?

Euth. A co jiného?

Sókr. A naopak správným dávaním, dávatj jim zase navzájem darem ty věci, kterých právě oni potřebují od nás? Vzdávj by patrné nebylo řádné darovací umění dávatj někomu ty věci, kterých nepotřebuje.

Euth. Máš pravdu, Sókratete.

Sókr. Zbožnost by tedy byla, Euthyfróne, jakési obchodnické umění navzájem mezi bohy a lidmi.

Euth. Ano, obchodnické, je-li ti po chuti tak to nazývat.

- Sókr.* Mně není nic po chuti, jestliže to není pravda. Pověz mi tedy, jaký mají bohové prospěch z darů, které od nás dostávají? Neboť jaké dary dávají, je každému patrné; vždyť nemáme žádného dobra, kterého by oni nedali. Avšak jaký prospěch mají z těch věcí, které dostávají od nás? Či máme při tom obchodování o tolik větší zisk nežli oni, že my od nich dostáváme všechna dobra, a oni od nás nic?

Euth. Ty se domníváš, Sókrate, že bozi mají prospěch z těch věcí, které od nás dostávají?

Sókr. Ale co tedy jsou, Euthyfróne, ty dary, kterých se od nás dostává bohům?

Euth. Co si myslíš jiného nežli čest, pocty, a jak jsem právě řekl, libost?

- Sókr.* Tedy zbožné je bohům libé, Euthyfróne, ale ne prospěšné ani milé?

Euth. Já myslím, že ze všeho nejvíce milé.

Sókr. Tedy zase je zbožné, jak se podobá, to, co je bohům milé.

Euth. Dozajista.

- Sókr.* A pak se budeš divit, jestliže se ti při tomto způsobu mluvení bude zdát, že ti řeči nesetrávávají na témž místě, ryběž chodí, a budeš obviňovat mne, že jako ten Daidalos dělám, aby chodily¹⁹ – když ty sám jsi mnohem větší umělec než Daidalos a tvoříš věci, které obcházejí v celém kruhu? Či nepozoruješ, že nám řeč obešla kolem dokola a zase přišla na totéž místo? Vždyť se asi pamatuješ, že se nám v předešlé úvaze ukázalo, že zbožné a bohumilé není totéž, ryběž že to jsou věci vespoлек různé; či se nepamatuješ?

Euth. Zajisté.

Sókr. Nuže nyní nepozoruješ, že tvrdíš, že to, co je bohům

milé, je zbožné? Co je bohům milé, není přece nic jiného než bohumilé, či ne?

Euth. Ovšemže.

Sókr. Tedy buď jsme dříve spolu nedobře soudili, nebo jestliže tehdy dobře, nyní tvrdíme něco nesprávně.

Euth. Podobá se.

Sókr. Musíme tedy opět od začátku zkoumat, co je zbožné, neboť já se dříve dobrovolně nedám na útek, dokud se nepoučím. Nuže neodmítnij mne pohrdavě, ryběž vším způsobem obrát k tomu svou mysl a řekni mi konečně aspoň nyní pravdu. Neboť ji víš, ač ví-li ji vůbec někdo z lidí, a člověk tě nesmí pustit, jako Protea,²⁰ dokud ji neřekneš. Vždyť kdybys jasně nevěděl, co je zbožné a co je hříšné, nijak by ses byl nikdy neodvážil kvůli dělníku stihnout starého otce pro vraždu, ryběž jednak by ses byl bál bohů a rozmyslil si vydávat se v nebezpečí, že to tvé jednání nebude správné, jednak by ses byl také zastyděl lidí; takto však se jistě domníváš, že jasně víš, co je zbožné a co ne. Pověz tedy, předobry Euthyfróne, a neskrývej, co o tom soudíš.

Euth. Až zase jindy, Sókrate; nyní totiž kamsi spěchám a už mám čas odejíti.

Sókr. Co to děláš, příteli! Odcházíš, když jsi mi zboril naději, kterou jsem měl, že se od tebe poučím o věcech zbožných a hříšných a pak také i uniknu Melétově žalobě – neboť dokáží Melétovi, že jsem se působením Euthyfrónovým již stal znalcem ve věcech božských a že již o nich z neznalosti lehkověrně nemluví ani v nich nehledám novot –, a také ostatněk života že budu lépe žít.²¹

- dle pro tebe k žádnému dobru ani na onom světě, až tam přijdeš.
- c Ale jestliže nyní odejdeš ze života, odejdeš zakusiv bezpráví, ale ne od nás zákonů, nýbrž od lidí; jestliže však odsud unikneš tím způsobem, že tak hanebně oplatiš bezpráví bezprávím a zlé zlym, že přestoupíš své dohody a smlouvy s námi učiněné a že ubližšíš těm, komu bys nejméně měl ubližovat, sám sobě, svým přátelům, vlasti a nám, tu i my se na tebe budeme horšit, dokud budeš živ, i na onom světě naši bratři, zákonové v Hádu, nepřijmou tě laskavě, vědouce, že ses pokusil, pokud bylo na tobě, nás zničit. Nuže, ať tě nepřemluví Kritón, abys udělal, co navrhuje, a spíše poslechni nás!¹⁴

Toto jako bych slyšel, milý příteli Kritóne, dobře to věz, jako se zasvěcencům do korybantských mystérií zdá,¹⁵ že slyší píšťaly, a ozvěna těch řečí ve mně zvučí a působí, že jiných neslyším. Nuže věz, že, jak aspoň nyní myslím, marná bude tvá řeč, budeš-li mluvit proti tomu. Přece však, myslíš-li, že něco pořídiš, mluv.

Krit. Ne, Sókratete, nemám, co bych řekl.

Sókr. Nech to tedy, Kritóne, být a dělejme tak, jak pravím, protože to je cesta, po které vede bůh.

Poznámky

1. Lykeion bylo jedno z athénských gymnasií. Sókratés tam často pobýval, maje tam příležitost rozmlouvat s jinými a muži, kteří tam docházeli.
2. Tak se nazývala budova se sloupopřádkm, v níž úřadoval archón zvaný král; stála na agoře. U archonta krále se podávaly žaloby pro zločiny rušení náboženství, mezi něž náležel i zločin zabít člověka.
3. Démos je název pro nejménší správní jednotku athénského státu. Psaní Pitnos dosvědčují nápisy, rukopisy a vydání píší Pitnos; následují opravy F. Groha.
4. Krb byl pokládán za středisko domu a také athénský stát měl takové středisko, krb v prythaneiu; „od krbu“ značí tedy asi „od základů“. Tímto přirovnáním je výrazně naznačen Sókratův význam pro obec.
5. Sókratés o sobě říkal, že se v něm druhdy ozyvá „cosi daimonského“, co ho varuje, aby to nebo ono nekonal. Viz *Apol.* 31d.
6. Naxos je ostrov v jižní části Egejského moře; v polovině V. stol. př. Kr. usadili na něm Athéňané své osadníky.
7. Vykладаči, exégéti, byli úřední znalci božského práva, ustanovení deltskou věstírnou z občanů, které navrhla obec.
8. Athénský soudní řád připouštěl, aby jedna ze sporných stran vyzvala druhou k mimosoudnímu vyřízení sporné věci.
9. Slovem „víd“ překládám řecké slovo *idéa*, hledě k jeho etymologickému významu. Naše místo ukazuje souvislost ontologického pojmu „idea“ s obecným pojmem logickým.
10. Zeus spoutal svého otce Krona. Kronos vyklesl svého otce Úrana. O těchto theogonických bájích viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, Praha 1925⁶, str. 9.

11. Mítněn je Zeus Filiios, Zeus, Ochránce přátelství. Sókratés se takto dovolává svého přátelství s Euthyfrónem.
12. Velké Panathénaje byly athénské svátky, slavené každý čtvrtý rok na počest bohyně Pallas Athény. V hlavní den těchto svátků byla bohyni darována nová říza, na níž byly vyšity různé mytologické výjevy. Viz Saska – Groh, cit. d., str. 32 n.
13. Zvrátěného výrazu „nese se“ apod. je potřeba užívat v překladu, protože užitím pasíva „je nesen“ by vznikla tautologie; v řeckém originále je jednoduclý pasivní tvar *phégetai*.
14. Daidala, známého héraa výtvarného umění, výrobce umělých křídel, nazývá Sókratés svým předkem proto, že sám byl synem sochařovým a v mládí se zabýval sochařstvím. Daidalos prý vytvářel pohyblivé sochy, které bylo třeba uvazovat, aby neutekly. Podle starého výkladu vznikla tato představa tím, že Daidalos první rozdělával svým sochám nohy a tím způsoboval zdání, jako by sochy kráčely. Přirovnání neupravených soudů k Daidalovým utřávkám sochám je obšírně provedeno v *Men.* 97d mn.
15. Citované verše pocházejí ze ztracené epické básně zvané *Kypria*, v níž se vypravovaly události předcházející před dějem *Iliady*; byla to jedna z taktických básní „kyklických“. V jaké souvislosti byly tyto verše, nevíme.
16. Číselné poměry, jež my vyznačujeme obecnými čísly, vyznačovali Řekové geometricky.
17. Euthyfrón byl blížek poznatku, že do definice zbožnosti náleží pojem dobra, ale zase se od něho vzdálil.
18. Svou tonu po poučení přirovnává Sókratés k touze mlujícího po mlíčováném.
19. Viz pozn. 14.
20. Próteus byl podle báje mořský strážce, obdařený všesteským uměním; kdo chtěl od něho dostat věštnu, musel ho násilím držet a nepouštět, i když se proměňoval v různá zvířata; viz Saska – Groh, cit. d., str. 91.
21. Čtu rukopisné čtr., jež Burnet z textu vylučuje.

22. Věmeji podle originálu „mužové athénští“. Sókratés úmyslně neuzivá obvyklého oslovení „(muži) soudcové“ z důvodu, na který naráží v *Apol.* 40, 41.
23. Vedle Meléna stál za žalobou, snad jako její hlavní původce, demokratický politik Anytos a byl pro ni získán i řečník Lykón.
24. Na Sókrata je tu obrácena výtka, která byla činěna sofistům, že silou své rétoriky pomáhají k vítězství věcem právně i mravně slabším.
25. Narážka na Aristofana, který je níže (*Apol.* 19) výslovně jmenován.
26. Mítněna je komedie *Oblaka*, provozovaná r. 423 př. Kr. V ní je představen Sókratés jako výstřední zkoumatel přírody, převracející všechny dosavadní náboženské i mravní pojmy a zásady. Diváci tu viděli jeho „myslím“ a filosofa samotného, jak sedí ve výši v jakémsi koši a prohlašuje, že pluje ve vzduchu a zpytuje slunce.
27. Vybírání honoráře za učení byl význačný způsob sofistů, cizí i Sókratovi i Platónovi.
28. Vedle Prótagory nejznámější sofisté Sókratovy doby.
29. Níže je uvedeno jeho jméno Euténos. Byl to sofista a skladatel elegií; z nichž se zachovalo několik zlomků obsahů mravoučného.
30. Kallias byl známý athénský boháč; v Platónově dialogu *Protagoras* je líčen jako příznivec a hostitel sofistů.
31. Chaerefón je líčen jako Sókratův přítel i v Xenofontových *Vzpomínkách na Sókrata*. Platón ho připomíná i v dialogu *Charmídes* a nazývá ho tam *Maurokós*, „divoký“. V dialogu *Gorgias* vystupuje na začátku jako mluvčí.
32. Přivrženci demokratické strany museli za oligarchického převratu v Athénách r. 404–403 př. Kr. opustit Athény. Vláda oligarchické třídčky trvala osm měsíců; po jejím pádu byla obnovena demokracie.
33. Pověštné zatřkávání Sókratovo místo „při Díovi“, „při Héstě“